

وظایف الزامی زن و شوهر نسبت به یکدیگر کدامند؟

فاطمه اماموردیان / دانشگاه علوم پزشکی تبریز

حدیث رسول اکرم صلی الله علیه و آله:

الرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ فَأَلْمَرَأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى أَهْلِ بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ

مرد، سرپرست خانواده است و درباره آنان از او سؤال می شود و زن، سرپرست خانه شوهرش و فرزندان اوست و درباره آنان از وی سؤال می شود.[1]

همین که نکاح به درستی واقع شد، حقوق و تکالیفی برای زن و شوهر ایجاد می کند که حقوقدانان از آن به «آثار نکاح» تعبیر می کنند. توجه به این حقوق و رعایت آن لازمه یک خانه و خانواده آرام و شاد است. با ما همراه باشید تا در این مورد بیشتر بدانید.

این حقوق و تکالیف بخشی مربوط به امور غیرمالی و بخشی در رابطه با امورمالی است و نیز بخشی مشترک بین زوجین است که باید آنها را مراعات نمایند و همچنین بخش دیگر مختص به زن یا شوهر است، یعنی زوجین پس از ایجاد علقه نکاح و تحقق زوجیت، هر کدام هم حقوق و تکالیف مختص به خود را دارند و هم حقوق و تکالیف مشترک. در قانون مدنی و قوانین دیگری که در این رابطه تدوین شده است، حقوق و تکالیف زوجین به طور مبسوط مورد بررسی قرار گرفته است و همچنین اهل

بیت (علیهم السلام) در روایات متعددی و فقهای امامیه در باب نکاح به تفصیل، به بیان حقوق و تکالیف زوجین پرداخته اند. [2]

اسلام مرد را قوام [3] و زن را ریحان [4] می‌داند. این نه جسارت به زن است نه جسارت به مرد. نه نادیده گرفتن حق زن است و نه نادیده گرفتن حق مرد؛ بلکه، درست دیدن طبیعت آنهاست. ترازوی آنها هم اتفاقاً برابر است؛ یعنی وقتی جنس لطیف و زیبا و عامل آرامش و آرایش معنوی محیط زندگی را در یک کفه می‌گذاریم، و این جنس مدیریت و کارکرد و محل اعتماد و اتکا بودن و تکیه گاه بودن برای زن را هم در کفه‌ی دیگر ترازو می‌گذاریم، این دو کفه با هم برابر می‌شود. نه آن بر این ترجیح دارد و نه این بر آن. [5]

وضایف مشترک زن و مرد

زن و مرد از آن روی که با هم در بستر کوچک ترین نهاد اجتماعی یعنی خانواده زندگی می‌کنند، وظایفی را برعهده خود دارند که برخی از این وظایف به طور خاص بر یکی از آن هاست [6] و برخی از وظایف به طور مشترک بر عهده هر دو نفر (زن و شوهر) است.

با بررسی یک خانه خوب و متعادل می‌توان این وظایف مشترک را برای زن و مرد برشمرد:

۱. اظهار محبت

یکی از آداب مهم معاشرت در اسلام، اظهار محبت متقابل نسبت به یکدیگر است. [7] به طور طبیعی، هر کس همسر خود را دوست دارد، و اظهار محبت نسبت به او سبب می‌شود که دوستی آنان استوارتر شود و پیوند خانوادگی شان تحکیم یابد. زن و مرد، هر دو در این وظیفه مشترک اند؛ ولی از آن جا که زن، نیاز بیشتری به ابراز احساسات مرد دارد، در روایات اسلامی، اظهار محبت مرد به زن، بیشتر توصیه شده است. [8] از پیامبر (ص) روایت شده که می‌فرماید:

قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ: «إِنِّي أَحِبُّكَ» لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا. [9] این سخن مرد به زن که: «دوستت دارم» ، هرگز از دل زن، بیرون نمی‌رود

۲. خوش خویی و خوش رفتاری

یکی دیگر از عوامل تحکیم خانواده خوش اخلاقی است. این وظیفه نیز میان مرد و زن، مشترک است؛ اما از آن جا که مرد، ریاست خانواده را به عهده دارد، درباره داشتن خوی نیکو، به او بیشتر توصیه شده است. از آنس بن مالک نقل شده که از پیامبر(ص) پرسید: ایمان کدام یک از مؤمنان، کامل تر است؟ پیامبر(ص) فرمود:

أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا مَعَ أَهْلِهِ. [10] آن که با خانواده اش، خوش اخلاق تر باشد.

۳. احترام متقابل

سومین عامل تحکیم پیوند خانوادگی، احترام متقابل اعضای این نهاد نسبت به یکدیگر است. این وظیفه اخلاقی، اختصاص به خانواده ندارد؛ بلکه هر مسلمان موظف است با مسلمان دیگر – بلکه با همه انسان ها – با احترام برخورد کند؛ اما بی تردید، احترام متقابل زن و شوهر، و پدر و مادر با فرزند، به دلیل نقشی که در سلامتی و تعالی خانواده دارد، بیشتر مورد تأکید است. نکته قابل توجه این که وظیفه مرد به عنوان بزرگ خانواده، در این باره سنگین تر است و از این رو در روایات فراوانی، به مردها توصیه شده که به همسران خود احترام بگذارند. در روایتی از پیامبر(ص) آمده است:

مَنْ اتَّخَذَ زَوْجَةً فَلْيَكْرِمْهَا. [11] هر کس همسری اختیار کرد، باید او را گرامی بدارد.

مَا أَكْرَمَ النِّسَاءَ إِلَّا كَرِيمٌ، وَمَا أَهَانَهُنَّ إِلَّا لَئِيمٌ. [12] زنان را کسی گرامی نمی دارد، مگر انسان بزرگوار، و کسی به آنان اهانت نمی کند، مگر انسان پست.

۴. قناعت و ساده زیستی

حرص و آزمندی و تجمل گرایی، زندگی را تلخ، و به عکس، قناعت، موجب شیرینی آن است. به این سخن بنگرید:

أَنْعَمُ النَّاسُ عَيْشًا مَنْ مَنَحَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ الْقَنَاعَةَ، وَأَصْلَحَ لَهُ زَوْجَهُ. [13] خوش ترین زندگی، از آن کسی است که خداوند پاک، به او قناعت بخشیده و همسری شایسته، روزی اش کرده است.

زن و مرد ، بخصوص در آغاز زندگی ، با بهره گیری از عنصر قناعت و ساده زیستی ، می توانند در نهایت تنگ دستی ، پیوند مشترک خود را شیرین و بادوام نمایند .

{ وظایف مرد نسبت به زن }

1. تأمین هزینه خانواده: تمام هزینه های زندگی خانواده شرعاً و قانوناً بر عهده مرد است. تأمین هزینه ها و پرداخت نفقه از احکام قطعیه اسلام و از حقوق واجبه ای است زن بر گردن شوهر دارد. وجوب نفقه مشروط به فقر زن نیست بلکه حتی در صورت غنای او هم، باید نفقه او داده شود [14].

2. توسعه زندگی: گرچه رعایت اقتصاد کاری خوب و به صلاح خانواده است ولی سختگیری هم خوب نیست و اگر وضع مالی مرد خوب است باید در مخارج اهل و عیالش توسعه دهد. پیامبر می فرماید: از ما نیست کسی که از جهت مال و ثروت در وسعت باشد اما بر اهل و عیالش سخت بگیرد. [14]

3. خوش اخلاقی : یکی از بارزترین مصادیق حسن خلق، خوش اخلاقی با همسر و فرزندان است که عیار مرد را به خوبی میسنجد و او را در راه رسیدن به کمال واقعی کمک میکند. **يَا عَلِيُّ أَرْبَعٌ مَنْ يَكُنْ فِيهِ كَمَلٌ إِسْلَامُهُ الصَّدْقُ وَ الشُّكْرُ وَ الْحَيَاءُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ** پیامبر گرامی اسلام (صل الله علیه و آله) در وصیت خود به امیرالمومنین (علیه السلام) فرمودند: اگر چهار چیز در فردی باشد اسلامش کامل می شود راستگویی ؛ شکرگزاری ؛ حیا و خوش اخلاقی . [15]

4. احترام به زن : شوهر باید در زندگی مشترک خود، به همسرش احترام بگذارد و هرگز او را اذیت و آزار نرساند و ایشان را تحقیر و تمسخر نکند. خداوند در قرآن کریم می فرماید:

.....و عاشروهن بالمعروف [16]... و با آنان، بطور شایسته رفتار کنید...

پیامبر اکرم می فرماید: برادرم جبرئیل به من خبر می داد و همواره سفارش زنان را می کرد تا آنجا که گمان کردم برای شوهر جایز نیست به زنش حتی «أف» هم بگوید. [17]

5. سرپرستی : خداوند حکیم در قرآن کریم می‌فرماید: الرجال قوامون علی النساء. [18] مردان،

سرپرست و نگهبان زنانند..... واگذاری مسؤولیت و مدیریت نهایی خانواده به مرد، به معنی و برخورداری از قدرت تصمیم‌گیری در مسائل کلی و اساسی خانواده است، نه ترجیح و مزیت و اعمال قدرت و زور و سوء استفاده از با اختیار و مرد سالاری. لذا مردان باید در مدیریت خانواده به در تصمیم‌گیری عاقلانه بپردازند و اداره خانواده را بر محور عقل و منطق و استوار سازند و به طور جدی از هوی و هوس بپرهیزند. پیامبر اسلام می‌فرماید:

«مرد سرپرست خانواده است و هر سرپرستی نسبت به زیردستانش مسؤولیت دارد.» [19]

6. احساس غیرت نسبت به همسر

ناموس و آبرو یکی از مهمترین داشته‌های انسان است که در اسلام نیز تأکید فراوانی بر حفظ و مراقبت آن صورت گرفته است. یکی از وظایفی که هر مرد در زندگی زناشویی نسبت به همسر خود بر عهده دارد، مراقبت و محافظت از حیثیت و آبروی همسر خود در برابر تجاوز و رفتارهای غیر متعارف و ناملازمات اجتماعی است و خداوند برای این صفت در مردان ارزش ویژه‌ای قائل گردیده است.

امام صادق(ع) در این باره فرمودند:

إِنَّ اللَّهَ غَيُورٌ يُحِبُّ كُلَّ غَيُورٍ وَ مِنْ غَيْرَتِهِ حَرَمَ الْفَوَاحِشِ ظَاهِرَهَا وَ بَاطِنَهَا [20].

خدای تعالی دارای صفت غیرت است و انسان‌های غیور را دوست دارد و به دلیل وجود همین صفت بود که کارهای زشت از پیدا و پنهان را حرام نموده است.

(وظایف زن نسبت به مرد)

1. اظهار محبت به شوهر :

محبت و دوستی، گوهر گرانبهایی است؛ که خداوند در نهاد زن و مرد قرار داده است. زن می‌تواند با خوشرویی و اظهار محبت به شوهر، از غم و اندوهش بکاهد و با چهره‌ای دل‌انگیز او را مسرور نماید. یک نگاه لبریز از عشق و یک رفتار محبت‌آمیز از سوی زن می‌تواند قلب مرد را تسخیر نماید؛ اگر چه

از نظر زیبایی، در رتبه‌های کمتر باشد. امام علی (علیه‌السلام) در باره رفتار حضرت زهرا (علیها‌السلام) چنین می‌گوید: «هرگاه به رخسارش نظاره می‌کردم تمام غصّه‌هایم برطرف می‌شد و دردهایم را فراموش می‌کردم.» [21]

2. احترام به شوهر :

احترام واقعی زن به شوهر به او نیرو و توانایی می‌دهد و برای تلاش و کوشش آماده‌اش می‌گرداند. سلام ابتدایی به او، جلوی پایش ایستادن، با ادب حرف زدن، گوش دادن به سخنان او و قطع نکردن کلامش و... از جمله این امور است. زن سعی کند هنگام ورود مرد، خودش در را باز کند و با لب خندان و چهره باز و گشوده به استقبالش برود و هنگام رفتن از منزل او را بدرقه نماید. امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید:

«خوشا به سعادت آن زنی که شوهرش را بزرگ شمارد و به او آزار نرساند و همیشه مطیع همسرش باشد.» [22]

3. نظافت و آرایش :

نظافت، نظم، آراستن خانه و آرایش و آماده کردن خود برای شوهر یکی از مسؤولیت‌های اخلاقی زن در برابر اوست. رعایت این امر نیز، باعث ایجاد روابط عاشقانه و صمیمانه و جلب خاطر و رضایت شوهر می‌گردد. چه بسا زن با این کار نقش مهمی در حفظ عفت شوهر خود و سلامت جامعه ایفا می‌کند. از طرفی با آماده کردن خود برای همسرش، با پوشیدن لباسهای مناسب و نظافت و آرایش اندام، توجه او را جلب نموده؛ و خواسته‌های او را از طریق مشروع تأمین می‌کند و باعث محبت و علاقه بیشتر شوهر شده و موجب می‌شود که شوهرش از نامحرمان و بیگانگان چشم‌پوشد و تنها به او عشق بورزد. لذا رعایت این اصل به عنوان یک مسؤولیت تأکید شده است. نبی اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«بر زن لازم است؛ که خود را با خوشبوترین عطرها خوشبو نماید و به بهترین وجه آرایش کند و بهترین لباسهای خود را بپوشد و بامدادان و شامگاهان خود را برای شوهر آماده کند» [23]

در روایت دیگر از حضرت آمده: «بر زن روا نیست؛ که به خواب برود جز اینکه خود را برای همسرش آماده نموده باشد.» [24]

4. سپاسگزاری :

بدیهی است که یکی از وظایف شرعی و قانونی مرد در برابر همسرش تأمین مسکن، خوراک و پوشاک است. و اگر از این امر تخلف کند زن می تواند نزد حاکم شرع شکایت نماید ولی سزاوار است زن بداند شوهرش حاصل دسترنج خود را برای او و فرزندانش به خانه می آورد و دوست دارد از او سپاسگزاری شود چرا که او یک بشر عادی است و از قدردانی خوشش می آید. هر گاه مرد اسباب و لوازم زندگی را تهیه نمود، شایسته است زن در برابر آن اظهار شادمانی کند. امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

«بهترین زنان شما آن زنی است که چون به او چیزی داده شود، سپاسگزاری کند و اگر به او چیزی داده نشود راضی باشد.» [25]

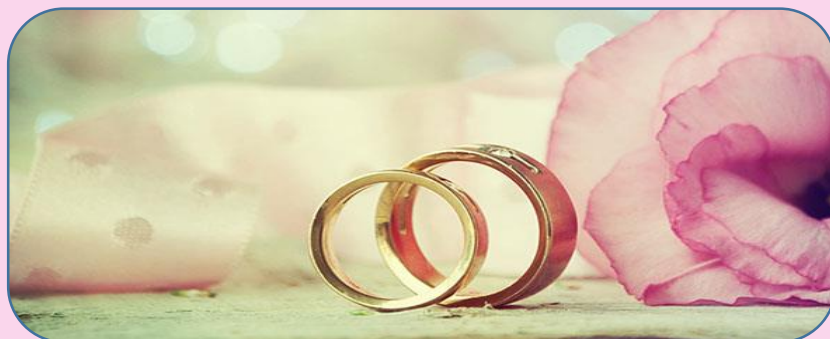
5. قناعت :

(تقدير المعیشه) و یا برنامه ریزی اقتصادی یکی از عوامل ثبات و پایداری بنیان خانواده است. قناعت و کم خرج بودن از ویژگی های مثبت یک زن می باشد و در مقابل، تقاضای زیاد و توقع بالا موجب آزار و رنجش همسر و در صورت عدم توانایی، گاهی انحرافات را موجب می شود.

اگر زنان، مدیریت امور خانه را بر محور قناعت و پرهیز از خرج های غیرلازم و تشریفاتی و تجملاتی تنظیم کنند و از شوهران خود، توقعات بی جا و خارج از توان مالی نداشته باشند، از بروز تنش های بسیاری جلوگیری خواهند کرد. سست شدن پایه های نهاد خانواده، گاهی در اثر همین مسایل مادی و اقتصادی است و آغاز آن هم چه بسا از امور جزئی و بی اهمیت است و سر از بحران در می آورد. از متون دینی بدست می آید که زن نباید شوهر را به سختی و زحمت بیاندازد. نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «از همه زنان پربرکت تر آن است که خرجش کمتر باشد» [26].

در روایت دیگری از حضرت آمده: «برای زن جایز نیست که شوهرش را به بیش از توانایی اش مجبور

کند.» [27]

منابع :

1. سيد بن طاووس. مجموعه ورام ج 1 ، ص 6 2
2. خندان، مجتبی، حقوق و وظائف مشترک زوجین نسبت به یکدیگر، پرتال فرهنگی راسخون، 1389/8/15.
3. اشاره به آیهی کریمه‌ی : الرجال قوامون علی النساء ... سورہی نساء، آیهی 34.
4. اشاره به حدیث معروف علی علیه السلام: المرأة ریحانة و لیست بقهرمانة، بحار الانوار، ج 100، ص 253.
5. بیانات رهبر معظم انقلاب در مراسم عقد و ازدواج جوانان ، خطبه‌ی عقد مورخه‌ی 1378/12/22
6. محمد محمدی ری شهری. تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث. چاپ و نشر دارالحدیث. سال نشر 1392
7. دوستی در قرآن و حدیث : ص ۲۰۹ (آداب دوستی / اعلام دوستی) .
8. دوستی در قرآن و حدیث : ص ۱۹۱ (محبّت دو جانبه میان زن و شوهر) .
9. دوستی در قرآن و حدیث : ص ۱۹۲ ح ۲۵۳
10. دوستی در قرآن و حدیث : ص ۲۰۴ ح ۲۷۹ .
11. دوستی در قرآن و حدیث : ص ۲۱۶ ح ۳۰۶ .
12. دوستی در قرآن و حدیث : ص ۲۱۶ ح ۳۰۷
13. دوستی در قرآن و حدیث : ص ۲۴۰ ح ۳۶۵
14. سیدروح الله حسین پور ، درسنامه مهارت های زندگی با رویکر ازدواج و خانواده، پورتال فرهنگی راسخون، چهارشنبه، 24 مرداد 1397
15. تحف العقول، النص، ص: ۱۰
16. سورہ نساء، آیه ۱۹
17. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۵۲، ح ۲
18. سورہ نساء، آیه ۳۴
19. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۵۵۰
20. وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۵۳
21. بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۱۲۳ .
22. «سَعِيدَةٌ سَعِيدَةٌ اِمْرَاةٌ تُكْرَمُ زَوْجِهَا وَلَا تُؤْذِيهِ وَ تُطِيعُهُ فِي جَمِيعِ اَحْوَالِهِ»؛ بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۵۲.
23. «وَ عَلَيَّهَا اَنْ تَتَطَيَّبَ بِاَطْيَبِ طَيِّبِهَا وَ تَلْبَسَ اَحْسَنَ ثِيَابِهَا وَ تَزَيِّنَ بِاَحْسَنِ زِينَتِهَا وَ تَعْرِضَ نَفْسَهَا عَلَيَّ غُدُوَّةً وَ عَشِيَّةً»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۲۱۱.
24. «لَا يَجِلُّ اَنْ تَنَامَ حَتَّى تَعْرِضَ عَلَيَّ زَوْجِهَا وَ تَخْلَعَ ثِيَابَهَا»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۲۱ .
25. «حَيِّرْ نِسَاءَكُمْ اَلْتِي اِنْ اَعْطَيْتِ شَكَرَتْ وَ اِنْ مَنَعَتْ رَضِيَتْ»؛ بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۳۵.
26. «اَعْلَمُ النِّسَاءِ بَرَكَهَ اَقْلَهِنَّ مُؤْنَةً»؛ نهج الفصاحه، ح ۳۵۸.
27. «لَا يَجِلُّ لِلْمَرْءِ اَنْ تَتَكَلَّفَ زَوْجَهَا فَوْقَ طَاقَتِهِ»؛ مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۴۲.

